

Porcelánbabák története

A 19. századi művelődéstörténeti, játéktörténeti könyvekben azt olvashatjuk, hogy a középkorban a gyermekek nem játszottak, korán befogták munkára szegénykéiket. Aki ilyesmit leírt, nyilván nem gondolt Brueghe csodálatos bécsi képére, ahol a gyermekek a legkülönbözőbb játékokkal foglalatoskodnak. A Brueghel-képen baloldalt, a ház belsejében látunk babázó kislányokat, játékbölcsővel, kis oltárral.

A 16-17. század főúri, fejedelmi lánykájainak arcképein gyakran látunk díszes, hölgynek öltöztetett babákat. Azt is tudjuk, hogy jól megfizették ezeket a pompás bábukat. Ekkoriban Párizs és Nürnberg volt a kialakulóban levő játékipar központja; szerepüket évszázadokig megtartották. Nem minden nürnbergi játék készült helyben, a város később inkább kereskedelmi központtá vált; a "norimbergai áru" a játékot és díszműrút jelentette még a 19. században is. A 17. század híres, a legapróbb részletekig hűen berendezett babaházai is Augsburgban, Nürnbergben, no meg Hollandiában készültek - Angliát ez a hullám a 18. században érte el. Ezek a tökéletes kis paloták nem voltak intenzív játszásra való, nagybacska lányok tanulgatták rajta az úriházak berendezését, a háztartás vezetését - de azért státusszimbólumoknak is mondhatók.

Magyarországon nem maradt fenn ilyen pompázatos babaház, hiszen a háborús időkben ezeket nehezen is lehetett volna menekíteni. Csupán a dúsgazdag Nádasdy-család babaházáról tudunk - amikor az összeesküvőként kivégzett Nádasdy Ferenc értékes ingóságait elkobozták, a babaházat, a sok drága automatával - felnőtt-játékokkal - együtt, nyitott társzekereken Bécsbe szállították. Hogy az utolsó Grassalkovich herceg özvegyének, egy született Eszterházy grófnőnek hagyatékában fennmaradt antik holland ezüst babaedények családi darabok voltak-e, vagy a hercegné gyűjtötte őket, nem tudjuk. Magyarországon a 17-18. században nem volt számottevő játékkészítés, a fazekasok állítottak elő apró edényeket, az esztergályosok csapócsigát, stb

A 19. században a polgárisodással megnövekszik az igény a gyermekjátékok iránt is, mind Európában, mind az Amerikai Egyesült Államokban, és ezt már csak az ipari úton előállított játékokkal tudják kielégíteni. Míg a középkortól kezdve a játékokat leginkább a búcsúban, vásárokon felállított sátrakból szerezték be a szülők, a 19. században már megjelennek az állandó játékkereskedések is, olyan hangulatos nevekkkel, mint a párizsi "A kék törpéhez" vagy "A nürnbergi babához", a bécsi "A kínaihoz" vagy a pesti "A svájci családdhoz", illetőleg "Az arany csillaghoz" címzett bolt. Rippl-Rónai József, Piacsek bácsi babákkal című képe jobb oldalán találhatjuk rózsás kendővel letakart fotelben ülő, fehér, fodros ruhájú, porcelánfejű babák a korszak, a századforduló, jellegzetes luxusjátékszerei.

Bár francia babáknak nevezték őket, ekkoriban már jórészt német termékek. A porcelán fejek máztalan ún. biszkvit porcelánból, a törzsek papírmassé alapú masszából, a végtagok általában fából készültek. A végtagok, a jobb mozgathatóság és valóságosság érdekében csuklós tagolásúak, gyakran nyolc elemet is tartalmaznak. A babák legértékesebb, legszebb, de legérzékenyebb része, a gyárak által névvel és számmal jelölt fej, alvós üvegszemekkel, nyitott vagy zárt szájjal. Fejükön hajból készült paróka. Fontos volt, különösen a drága babák esetében a ruha is. Ennek legnagyobb mesterei a 19. század második felének francia babakészítők voltak, de a német babák legszebbikei esetében, például a waltershauseni Kestner cég babáinál a ruhákra is nagy gondot fordítottak.

A játék babák nagy korszaka a 19. század, az ipari termelés különösen Franciaországban és a németországi Thüringiában lendül fel. Az utóbbi vidék már Nürnberg megkerülésével exportál. A század második feléből már pontos adataink vannak a babák mennyiségét, az amerikai exportot illetően - milliós számok ezek, tehát ha ma egy műkereskedő azt mondja, hogy azért kérnek ilyen magas árat a régi babákért, mert annakidején nagyon drágák, ritkák, becsesek voltak, és a gyerekek nem is játszhattak velük, a vitrinekben díszeltek, és csak vasárnaponként vették elő őket a kislányoknak - hát tudjuk meg, hogy ez közönséges üzleti fogás, amely a műkereskedelem árainak felszólására szolgál. A 19. század polgári háztartásaiban a babák a gyermekkuckókban, játékpolicokon üldögéltek, a nagyon féltettek a komódfiókban pihentek, de nem a vitrinekben pompáztak.

A babák igen különböző minőségben készültek, az árak skálája is nagy volt, laposabb pénztárcájú szülők is vehettek kislányaiknak porcelánfejű babákat, és a régi babák mai viszonylagos ritkasága abból ered, hogy a porcelánfejek könnyen törtek az egykori baba-mamák kezében, és aztán a 20. századot két világháború is sújtotta.

A porcelánt, a 18. század nagy találmányát, csak az 1840-es évektől használják babafejek készítésére. A fényezetlen porcelán (biszkvit) fejű hölgybabák a század derekán tűnnek fel, a gyermekes arányúak, arcúak az 1870-es években. Ekkor születik meg az ún. "franciababa", amelynek túlnyomó része aztán már nem Párizs vidékén készül.

A franciák babahegemóniáját megdöntik a németek a Thüringiában készült, az olcsóbb alapanyagok és alacsonyabb munkabérek következtében piacképesebb babáikkal, amelyek között sok a tömegáru, de a legjobb babagyárak versenyeznek a franciákkal. Divatos, sikkés babaruhák tekintetében azonban mindig Franciaország vezetett. Bár már az első világháború után új anyagok jelennek meg a babagyártásban, a porcelánfejű babák máig megőrizték nimbuszukat a babagyűjtőknél. A második világháború utáni új anyagokra, az elektronikus játékokra nem térek ki, minthogy a Babaház gyűjtési érdeklődése a 20. század első harmadán nem nagyon terjed túl.

